

Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет імені Івана Франка
Географічний факультет
Кафедра раціонального використання природних ресурсів і охорони природи

Завідувач кафедри
к.г.н., доцент Рожко І.М.

_____ (підпис)
„ _____ ” _____ 2025 р.

**СТАН ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДНИХ ТА ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИХ
РЕКРЕАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ СТАРОСАМБІРСЬКОЇ ГРОМАДИ
ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ ТА ШЛЯХИ ЙОГО ПОКРАЩЕННЯ**

Бакалаврська робота

Виконала студентка
ГРФ – 42 Кривак Маркіян

_____ (підпис)
Науковий керівник
к.г.н., доцент Теліш П. С.

_____ (підпис)

ЗМІСТ

	стор.
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ГЕОГРАФІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ПРИРОДНИХ ТА ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИХ РЕКРЕАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ.....	6
1.1. Рекреаційна географія.....	6
1.2. Класифікація рекреаційних ресурсів.....	9
1.3. Значення рекреаційних ресурсів для розвитку місцевих громад.....	14
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ГЕОГРАФІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ РЕКРЕАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ.....	17
РОЗДІЛ 3. ПРИРОДНІ ТА СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ УМОВИ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ ТА ЇХНІЙ ВПЛИВ НА РОЗМІЩЕННЯ РЕКРЕАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ.....	21
3.1. Географічне положення громади.....	21
3.2. Геологічна будова, ґрунти та клімат.....	23
3.3. Внутрішні води.....	26
3.4. Природна рослинність та біорізноманіття.....	28
3.5. Історичні та суспільно-географічні передумови та інфраструктура.....	30
РОЗДІЛ 4. СУЧАСНИЙ СТАН ВИКОРИСТАННЯ РЕКРЕАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ СТАРОСАМБІРСЬКОЇ ГРОМАДИ.....	34
4.1. Природні рекреаційні ресурси.....	34
4.2. Історико-культурні рекреаційні ресурси.....	36
4.2.1. Пам'ятки археології.....	36
4.2.2. Пам'ятки архітектури та містобудування.....	38
4.2.3. Пам'ятки історії та культури.....	43
РОЗДІЛ 5. ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ РЕКРЕАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ СТАРОСАМБІРСЬКОЇ ГРОМАДИ.....	46
5.1. SWOT-аналіз рекреаційних ресурсів громади.....	46
ВИСНОВКИ.....	49
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	51

ВСТУП

Актуальність теми дослідження природних та історико-культурних рекреаційних ресурсів Старосамбірської громади обумовлена важливістю раціонального використання рекреаційного потенціалу для розвитку туризму та соціально-економічного зростання регіону. Старосамбірська громада, розташована у передгір'ях Карпат, є багатою на унікальні природні ландшафти, культурно-історичні пам'ятки та традиції, що створюють значні передумови для формування конкурентоспроможного рекреаційного продукту. У сучасних умовах глобалізації та зростаючого попиту на екологічно чистий і культурно насичений відпочинок, дослідження можливостей Старосамбірської громади має особливу цінність. Це дозволяє не лише підвищити привабливість регіону для туристів, але й сприяти збереженню природної та культурної спадщини.

Метою цієї бакалаврської роботи є дослідження природних та історико-культурних рекреаційних ресурсів Старосамбірської громади, їхнього потенціалу для розвитку туризму та визначенні основних проблем і перспектив їх ефективного використання.

Для досягнення мети потрібно виконати низку дослідницьких завдань:

- проаналізувати теоретичні основи та з'ясувати головні поняття географічних досліджень рекреаційних ресурсів;
- з'ясувати головні положення методики географічного дослідження рекреаційних ресурсів;
- оцінити природні та суспільно-географічні умови розвитку громади та показати їхній вплив на формування рекреаційних ресурсів;
- визначити сучасний стан використання природних та історико-культурних ресурсів громади;
- запропонувати шляхи покращення використання рекреаційних ресурсів громади.

Об'єктом дослідження є сукупність природних та історико-культурних рекреаційних ресурсів Старосамбірської громади Львівської області, які використовуються або можуть бути використані в рекреаційній чи туристичній

діяльності.

Предметом дослідження є сучасний стан використання цих рекреаційних ресурсів, чинники, що впливають на їх ефективне використання, та перспективи розвитку рекреаційного потенціалу громади для соціально-економічного зростання та покращення якості життя населення.

Результати досліджень бакалаврської роботи можуть бути використані адміністрацією громади для оптимізації та розвитку рекреаційної діяльності.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ГЕОГРАФІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ПРИРОДНИХ ТА ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИХ РЕКРЕАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ

1.1. Рекреаційна географія

Комплексна географічна наука та навчальна дисципліна, яка досліджує територіальну організацію (ТО) відпочинкового господарства. Об'єктивною особливістю нинішнього світу є безперервний і випереджальний розвиток відпочинку і туризму як складової економіки. Прогрес цивілізації призводить до зростання дозвілля і прагнення людей використовувати його максимально для відпочинку та оздоровлення. Відомо, що за фінансовими витратами в постіндустріальному суспільстві туризм і реабілітація вже давно перевищили витрати на продукти (на 20-30 %) і в 2,5-3 рази витрати на придбання одягу та взуття. Таким чином, рекреаційні витрати переросли у витрати першочергової важливості. Це пов'язано з реальними потребами нинішнього дуже динамічного, психологічно складного часу, коли людина без якісного відпочинку і зниження напруги просто не може функціонувати.

Поняття “рекреація” з роками змінюється, але в цьому немає нічого неочікуваного. Наука змушена своєчасно реагувати на перетворення самого життя. Раніше рекреацію сприймали як відновлення сил людини, які вона витратила під час роботи. У різних дослідників і в різних регіонах у визначенні рекреації все ще залишаються деякі відмінності. Але загалом тепер рекреацію трактують як дозвілля, розваги, лікування і відновлення в умовах спеціально створених господарських структур, туризм і спорт, як організований, так і самодіяльний. Цей термін також застосовують для опису галузі, яка в конкретному регіоні забезпечує та здійснює дозвілля, лікування, розваги і туризм, спрямовані на покращення, розвиток і вдосконалення, навчання населення [21].

Об'єктом вивчення рекреаційної географії є рекреаційне господарство певної території, країни чи всієї нашої планети. Очевидно, що рекреаційне господарство вивчає не лише рекреаційна географія. Воно є об'єктом міждисциплінарних досліджень. Свою лепту у вивчення рекреації вносять

економіка, соціологія, медицина, право та багато інших наук і навчальних дисциплін. Кожна з них досліджує лише певну складову об'єкта, тобто його конкретні властивості, явища, процеси і відношення. Та складова об'єкта дослідження, на яку найбільшою мірою спрямована увага тієї чи іншої науки, і називається її предметом. Предметом рекреаційної географії є територіальна організація рекреаційного господарства на певній ділянці Землі, розгляд будь-якої рекреаційної території як однієї системи, що складається з різнорідних, але просторово взаємопов'язаних елементів, які діють як єдине ціле. Отже, на відміну від інших наук і навчальних дисциплін, які цікавляться певними аспектами функціонування рекреаційного господарства, рекреаційна географія інтегрує універсальні знання, які об'єднує певна територія з унікальними комплексними властивостями. Завдяки рекреаційній географії отримують найбільш цілісну картину рекреаційного буття [20].

На певній території не просто розташовані ті чи інші об'єкти. Вона надає їм нову, суспільно-географічну якість, що виявляється в найбільшій мірі як географічна форма руху матерії, як певний суто географічний (просторово-територіальний) синергетичний ефект. Конкретними об'єктами дослідження рекреаційного географії є галузеві (інтегральні) чи просторово-територіальні форми організації рекреації і туризму певної ділянки нашої планети різного таксономічного рангу. Наприклад, можна вивчати територіальну організацію грального бізнесу США або здійснювати комплексне дослідження рекреаційного господарства Франції чи острова Сардинія в Італії. Завданням рекреаційної географії є дослідження територіальної організації рекреаційного господарства певної частини нашої планети у вигляді територіальної рекреаційної системи (ТРС). Метою такого дослідження є пізнання закономірностей виникнення, функціонування і розвитку ТРС [21].

На основі пізнання цих закономірностей рекреаційна географія розробляє раціональні напрями вдосконалення ТРС в інтересах усього суспільства, складає прогноз розвитку ситуації в ТО рекреації і туризму на найближчу і віддалену перспективу. У зв'язку зі стрімким розвитком рекреаційного господарства і

зростанням його значення в соціально-економічному прогресі людства суспільство ставить перед рекреаційною географією нові складні завдання. Найважливіше з них – розробка моделей “ідеальних” ТРС. Головним завданням рекреаційної географії є розробка на основі пізнання закономірностей розвитку і функціонування рекреаційного господарства раціональних принципів його перманентної ТО. Ці принципи є доволі мінливими у часі, тому вимагають постійної корекції [11].

У цілому рекреаційна географія для реалізації власної мети розвитку теорії науки, розробки методики і технології її реалізації на практиці вирішує завдання, які можна об'єднати в три групи: теоретико-методологічні, методичні, прикладні, або практичні. Теоретико-методологічні завдання полягають у необхідності як найповнішого застосування концептуальних наукових надбань сучасної географії для розробки теорії рекреаційної географії, яка була б адекватною нинішньому часу. Методичні завдання рекреаційної географії знаходяться у сфері розвитку методики і технології оцінки ефективності функціонування ТРС, рекреаційно-туристичних ресурсів та їх комплексного використання, застосування в ТО рекреаційного господарства новітніх інформаційних технологій. Прикладні, або практичні, завдання постають з необхідності перманентного вдосконалення просторово-територіальної організації рекреаційно-туристичного комплексу територій різного таксономічного рангу. З цією метою здійснюються експедиційні дослідження, розробляються практичні рекомендації, проводиться рекреаційне районування тощо. [20].

Рекреаційна географія є географічною дисципліною, яка входить до складу суспільної (екополітичної та соціальної) географії, тісно пов'язана з повним спектром географічних напрямів (фізичною географією та геоекологією, медико-географічною наукою, метеорологією і кліматичними дослідженнями, гідрологією та океанологією, геоморфологією, картографією й іншими). Окрім цього, вона має тісні зв'язки з такими дисциплінами, як просторове розміщення

ресурсів та регіональна економіка, рекреалогія, соціальні науки, глобальна економіка, екологічні дослідження.

Фундаментом теоретико-методологічних, прикладних та методичних основ рекреаційної географії виступають ідеї одночасно кількох галузей: географії, економічних теорій, соціології й екології. Внаслідок цього – теоретична різноманітність, глибока системність цієї галузі. До того ж її зв'язок із суспільною географією не є лише типовим просторово-територіальним наслідком суто економічних, соціокультурних чи природоохоронних процесів, оскільки, як уже зазначалося вище, будь-яка територія в окреслених межах не просто містить чи має певні рекреаційні елементи, а невідворотно надає їм, кожному окремо і цілісно, нові геопросторові риси. У підсумку саме вони й утворюють той або інший суто територіальний чи географічний синергетичний ефект. За межами географічної науки у жодній іншій дисципліні він просто не може бути належно розпізнаний, оцінений, обчислений і передбачений. У власних розвідках рекреаційна географія активно застосовує методи як суто географічних, так і суміжних наук. Серед них можна виділити історичний підхід, картографічний метод, порівняльно-просторовий, описовий, статистичний підхід, методи цифрових технологій і моделювання, польових експедицій. Зростає значущість підходів соціологічних і біоаналітичних досліджень [11].

1.2. Класифікація рекреаційних ресурсів

Рекреаційні ресурси значною мірою формуються на основі тих чи інших потреб населення, які, у свою чергу, залежать передусім від завдань соціокультурного освоєння території. Таким чином, основною причиною та ключовим чинником трансформації деяких властивостей території у рекреаційні ресурси є саме потреби соціокультурного розвитку цієї території.

Рекреаційні ресурси – це поєднання природних компонентів, соціально-економічних умов і культурних особливостей, які складають основу для задоволення туристичних та інших потреб людини. Загалом, рекреаційні ресурси більшість науковців поділяє на декілька груп:

- природні ресурси – клімат, водні ресурси, рельєф, печери, флора і фауна, національні природні парки, живописні та мальовничі пейзажі;
- культурно-історичні ресурси – культурні, історичні, археологічні та етнографічні пам'ятки;
- суспільно-географічні умови та ресурси – економіко-географічне положення території, транспортна доступність, рівень економічного розвитку та трудові ресурси [8].

Природні та природно-технічні геосистеми, природні утворення, явища й дії, що мають необхідні якісні та чисельні характеристики для здійснення рекреаційної активності. Згідно з об'єктивними критеріями, до природних рекреаційних ресурсів належать кліматичні, бальнеологічні ресурси і лікувальні компоненти (мінеральні лікувальні води, грязі, озокерит), гідроресурси (річкові потоки, природні озера, морські простори), пляжні, рельєфні ресурси (специфічні форми рельєфу, включаючи печери), біологічні (флора і фауна) та природні пейзажі й ландшафти. В межах цієї групи виокремлюється ще одна підгрупа природно-антропогенних елементів, а саме – геосистеми, в яких поєднані як природні, так і створені людиною (антропогенні об'єкти): створені пляжі, об'єкти природно-заповідного значення, штучні водосховища.

Специфікою природних і природно-антропогенних рекреаційних можливостей є те, що вони не здатні бути сприйнятими або застосованими ізольовано, адже вони не є роз'єднаними. У дійсності вони формують єдиний комбінований тип. Саме тому доцільно під час опису та аналізу цього типу ресурсів брати за базу дослідження просторові співвідношення ключових елементів [3].

Привабливість відпочинкової місцевості для різних спільнот і категорій туристів становлять як комплексні культурно-історичні об'єднання певного регіону (великі культурні осередки), так і окремі елементи культурного середовища. Це доводиться наявністю широкого спектру пропозицій вузькоспеціалізованих історико-культурних мандрівок, які висвітлюють один з аспектів культурного надбання. Наприклад, завдяки зацікавленню історією

Середньовіччя сформувався окремий напрям подорожей – замковий туризм, а інтерес до гастрономічних традицій стимулює створення маршрутів для гурманів, із подальшою деталізацією – винні поїздки, пивні мандрівки.

Найбільший інтерес викликають такі сегменти культури як історія, мистецтво (художня культура), етнографія та релігія. Культурний потенціал території виражений у його історичній спадщині. Історичне минуле і конкретне матеріальне його вираження це пам'ятники, архітектурні об'єкти, пам'ятні місця, реконструкції, музеї і ін. Знайомство з історичними об'єктами – найсильніший спонукальний туристський мотив, а наявність унікальних історичних об'єктів є запорукою успішного розвитку туризму в регіоні. Історична спадщина регіону має потребу в просуванні на ринок. Тому національні туристські організації повинні займатися поширенням інформації про історичний потенціал території. До великого масиву елементів художньої культури, в яких головним чином характеризують загальний рівень розвитку культури в державі, належать: музичне, театральне, образотворче мистецтво, архітектура й література.

Архітектура – будівлі і споруди, які організують матеріальне і просторове середовище для життя і діяльності людей; це мистецтво створювати споруди відповідно до потреб, технічних можливостей і естетичних уподобань даного суспільства [6]. Розрізняють три різновиди архітектури:

- створення об'ємних споруд (житлові будинки, світські і виробничі споруди, об'єкти культового призначення);
- створення ландшафтних об'єктів (сади, парки, сквери, бульвари, малі архітектурні форми);
- монументальні споруди. Знайомство з пам'ятниками архітектури є невід'ємною частиною будь-якої пізнавальної подорожі [7].

Етнографічна культура – це також досить ємний ресурсний сегмент у який входять різноманітні групи ресурсів, які в цілому утворюють єдину тканину неповторної самобутності і національного колориту. До їх числа відносять – традиційні форми господарювання, звичаї, традиції, обряди, свята, народні промисли, національну кухню, традиційні житла, одяг, танці, народну творчість

та ін. На основі збереженості етнографічних особливостей місцевості формуються відповідні рекреаційні установи, наприклад, музеї архітектури і побуту під відкритим небом (скансени), центри народної творчості, організовуються масові заходи – ярмарки, фестивалі, святкування національних свят, народні гуляння, які привертають увагу численної аудиторії і виступають цікавою і змістовною формою проведення дозвілля [13].

Релігія, особливо традиційні релігії, практично у всіх груп рекреантів викликають безпосередній інтерес. Релігійні уподобання відображаються на всі сфери життя і діяльності людини як в теперішньому, так і в історичному минулому. Відбиття релігійних уподобань відчувається найбільш яскраво в мові, мистецтві, особливо образотворчому, народному мистецтві, традиціях і масовій культурі. Саме поняття релігія неоднозначне і складається з таких елементів як: віровчення – певне світосприйняття і світогляд; віра – особлива область духовного життя людей; культ – комплекс ритуалів, обрядів, традицій; конфесії – організації і людські спільноти, які дотримуються тієї або іншої релігійної традиції; церков – в тому числі, будівлі, споруди, витвори живопису, скульптури культового призначення, церковний одяг та начиння, які мають значну художню цінність [34].

Історико-культурні рекреаційні ресурси – це історичні особливості, об'єкти і явища матеріальної і духовної культури, які були створені в процесі історичного розвитку і створюються в сучасних умовах, певної території і можуть бути використані для задоволення духовних, пізнавальних і інтелектуальних рекреаційних потреб. Так історико-культурні ресурси за генезисом підрозділяються на матеріальні й духовні.

Матеріальні ресурси охоплюють сукупність засобів виробництва й інших матеріальних цінностей суспільства на кожній історичній стадії його розвитку, а духовні – сукупність досягнень суспільства в освіті, науці, мистецтві, літературі, в організації державного й суспільного, життя, у праці й побуті. Фактично не вся спадщина минулого належить до історико-культурних рекреаційних ресурсів: до них прийнято зараховувати тільки ті культурно-історичні об'єкти, які науковими

методами досліджені й оцінені як такі, що мають суспільне значення й можуть бути використані при існуючих технічних і матеріальних можливостях для задоволення рекреаційної потреби деякої великої кількості людей протягом певного часу. Серед культурно-історичних об'єктів провідна роль належить пам'яткам історії й культури, які відрізняються найбільшою привабливістю й на цій основі служать головним засобом задоволення культурно-пізнавальних потреб. Пам'ятками історії й культури є споруди, пам'ятні місця й предмети, пов'язані з історичними подіями в житті народу, з розвитком суспільства й держави, здобутки матеріальної й духовної творчості, що представляють історичну, наукову, художню або іншу культурну цінність [35].

Наукова класифікація пам'яток, відбиває сформований порядок і форми державного обліку цього виду ресурсів, потреби практики й має на увазі специфіку кожного виду. Залежно від їхніх основних ознак пам'ятки історії й культури поділяються на п'ять основних видів: історії, археології, містобудування й архітектури, мистецтва, документальні пам'ятники. Розглянемо найбільш типові об'єкти по кожному виду пам'яток. Так, до пам'яток історії можуть бути віднесені будівлі/споруди, пам'ятні місця й предмети, пов'язані з найважливішими історичними подіями в житті народу, розвитком суспільства й держави, революційним рухом, визвольним рухом, війнами, а також з розвитком науки й техніки, культури й побуту народу, з життям видатних політичних, державних діячів, народних героїв, діячів науки, літератури й мистецтва.

Пам'ятки археології – це городища, кургани древніх поселень, укріплень, виробництв, каналів, древні місця поховань, кам'яні статуї, наскальні зображення, стародавні предмети, ділянки історико- культурного шару древніх населених пунктів. Найбільш характерні для пам'яток містобудування й архітектури наступні об'єкти: архітектурні ансамблі й комплекси, історичні центри, квартали, площі, вулиці, залишки древнього планування й забудови міст і інших населених пунктів, спорудження цивільної, промислової, військової,

культової архітектури, народного зодчества, а також пов'язані з ними добутки монументального та садово-паркового мистецтва.

До пам'яток мистецтва належать добутки монументального, образотворчого, декоративно-прикладного й інших видів мистецтва. Документальні пам'ятники – це акти органів державної влади й органів державного керування інші письмові й графічні документи, кінофотодокументи й звукозаписи, а, також древні й інші рукописи й архіви, записи фольклору й музики, рідкісні друковані видання.

Класифікувати історико-культурні ресурси за ознакою рухомості можливо по двох групах – нерухомі й рухомі. Першу групу становлять пам'ятки історії, містобудування й архітектури, археології й монументального мистецтва й інші спорудження, у тому числі й ті пам'ятники мистецтва, які становлять невід'ємну частину архітектури. З позицій пізнавально-культурної рекреації важлива та обставина, що об'єкти цієї групи являють собою самостійні одиночні або групові утворення. До другої групи належать пам'ятники мистецтва, археологічні знахідки, мінералогічні, ботанічні й зоологічні колекції, документальні пам'ятники й інші речі, предмети й документи, які можна легко переміщати. Використання рекреаційних ресурсів цієї групи пов'язане з відвідуванням музеїв, бібліотек і архівів, де вони звичайно концентруються [19].

Окрім вище розглянутих видів історико-культурних ресурсів деякі автори справедливо визначають ще й категорії подієвих ресурсів, етнографічних ресурсів, біографо-соціальних ресурсів.. Тому ця категорія ресурсів ще не є достатньо дослідженою і розвиненою. В загальному сенсі до подієвих ресурсів відносять масові заходи культурно-розважального характеру, наприклад, карнавали, конкурси, фестивалі, ралі, виступи відомих музичних і театральних колективів, святкування різноманітних свят, наприклад, Дні міст, ярмарки тощо [21].

1.3. Значення рекреаційних ресурсів для розвитку місцевих громад

Рекреаційні ресурси є базою для розвитку місцевих громад та місцевої економіки. Вони сприяють зростанню не лише рівня зайнятості, а й створюють

можливості для розвитку малого та середнього бізнесу, забезпечують надходження до місцевих бюджетів за рахунок туристичного збору та інших податків. Крім того, розвиток рекреаційної інфраструктури стимулює соціальну згуртованість та покращує якість життя місцевого населення [13].

Економічному розвитку місцевої громади сприятиме не лише туризм і гостьовий бізнес. Рекреаційні ресурси, наприклад природні ландшафти, історичні пам'ятки, культурні об'єкти, сприяють розвитку туризму. Це приносить додаткові доходи в місцеві бюджети через податки на туристичні послуги, а також створює робочі місця у готельному бізнесі, ресторанах, екскурсійних компаніях. Для розвитку рекреаційної сфери потрібна відповідна інфраструктура, зокрема транспорт, дороги, мережі зв'язку, що також позитивно впливає на інші сектори економіки. Сучасні тенденції в туризмі орієнтовані на екологічно чисті та сталий розвиток напрямки, зокрема екотуризм. Місцеві громади можуть вигідно використовувати природні рекреаційні ресурси для створення екологічно чистих туристичних маршрутів, які не лише приваблюють туристів, але й сприяють збереженню природних екосистем. Розвиток різноманітних туристичних послуг на основі рекреаційних ресурсів дозволяє місцевим громадам пропонувати туристам широкий спектр діяльності, таких як піші прогулянки, велотури, сплави по річках, риболовля, пізнавальні екскурсії, які сприяють збільшенню туристичних потоків і зростанню доходів.

Природні рекреаційні ресурси, зокрема зелені зони, озера, лісові масиви, можуть стати місцями для відпочинку та оздоровлення місцевих жителів. Це сприяє покращенню фізичного та психологічного здоров'я населення. Історико-культурні пам'ятки та місця можуть використовуватися для організації культурних подій, фестивалів, виставок, що сприяє розвитку місцевих громад через підвищення культурного обміну та зміцнення громадських зв'язків також це сприяє збереженню національної спадщини та її популяризації серед відвідувачів.

Збереження природних ресурсів. Рекреаційні ресурси можуть бути основою для створення природоохоронних територій, таких як національні

парки чи природні резервати. Це допомагає зберігати біорізноманіття, підтримувати екологічну рівновагу та захищати природні ресурси. Завдяки рекреаційним ресурсам місцеві громади можуть проводити екологічне виховання серед молоді та дорослих, що сприяє сталому розвитку і відповідальному ставленню до природи.

Використання рекреаційних ресурсів призводить до встановлення міжнародних зв'язків через розвиток туризму, що посилює культурний обмін та можливість для місцевих громад прославити свою історію та традиції на світовій арені. Місцеві рекреаційні ресурси можуть бути привабливими для інвесторів, які бажають вкладати кошти в розвиток туризму чи інфраструктури. Це може сприяти будівництву нових об'єктів, (готелі, ресторани, розважальні комплекси), що підвищують рівень економічної активності в місцевих громадах. Рекреаційні ресурси можуть стати основою для реалізації концепції сталого розвитку. Забезпечення належного управління природними та історико-культурними ресурсами дає змогу не лише залучати інвестиції та туристів, але й зберігати природу для майбутніх поколінь. Важливо забезпечити таку організацію рекреаційної діяльності, яка би не завдала шкоди навколишньому природному середовищу і зберігала його екосистему [11].

Отже, можемо підсумувати, що інтеграція рекреаційних ресурсів у загальну стратегію розвитку місцевої територіальної громади є важливою умовою для її стійкого економічного, соціального та культурного розвитку. Рекреаційні ресурси мають потенціал не лише забезпечити економічний розвиток, але й сприяти збереженню природного довкілля, культурної спадщини та покращенню якості життя мешканців. Ретельне планування, ефективне управління і залучення місцевих громад до процесу розвитку дозволяють досягти тривалих позитивних результатів для громади, її жителів та гостей.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИКА ГЕОГРАФІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ РЕКРЕАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ

Оцінка природних та історико-культурних ресурсів є основною складовою вивчення рекреаційного та туристичного потенціалу будь якої території. Особливо актуальною ця проблема є в контексті розвитку регіонів, де природні та культурні об'єкти є основою для економічного зростання, збереження культурної спадщини та розвитку туризму. Природні ресурси, серед яких ландшафти, водні об'єкти, флора та фауна, а також історико-культурні пам'ятки, є важливими складовими локальних особливостей, які мають не лише екологічну та історичну цінність, а й великий потенціал для соціально-економічного розвитку [3].

У процесі дослідження природних та історико-культурних ресурсів важливо враховувати їх цілісність, особливості збереження, доступність для використання та можливість до підтримки сталого розвитку. Адже нераціональне використання або недооцінка таких ресурсів може стати причиною їхнього знищення або значної деградації, що може негативно позначитися на місцевій економіці та культурній спадщині.

Методика оцінки природних та історико-культурних ресурсів має на меті систематизувати інформацію про дані ресурси, визначити їх цінність та роль в економічному розвитку регіону, а також розробити рекомендації задля їхнього ефективного використання та збереження. Це дає можливість громадам та органам місцевої влади приймати правильні рішення, які сприятимуть як збереженню, так і правильному використанню природних і культурних ресурсів для майбутніх поколінь.

Даний розділ має на меті ознайомити з основними етапами та методами дослідження оцінки природних та історико-культурних ресурсів, які в силі допомогти у створенні правильних стратегій для розвитку туризму та збереження культурної спадщини, і також забезпечення сталої екологічної ситуації в досліджуваній території [3].

В умовах сьогодення значення природних та історико-культурних ресурсів для розвитку туризму та економіки регіонів важко переоцінити. Природні ландшафти, унікальні природні ресурси, а також пам'ятки архітектури, історичні та культурні об'єкти формують не лише привабливість території для туристів, а й створюють унікальні можливості для збереження культурної спадщини, розвитку інфраструктури, а також для стимулювання економічної активності на місцевому рівні [3].

Важливо, що оцінка таких ресурсів не обмежується лише визначенням їх кількості чи якості. Вона передбачає комплексний підхід, який враховує екологічні, соціальні, культурні та економічні фактори, що впливають на їх збереження та використання. Наприклад, природні ресурси можуть бути обмежені не тільки фізичною здатністю до відновлення, а й впливом антропогенних факторів, таких як забруднення, зміни клімату, зростання урбанізації та аграрного виробництва. Точно так само історико-культурні об'єкти потребують ретельної охорони і захисту від вандалізму, зносу або деградації, що часто спричиняють нераціональні методи експлуатації або недостатня увага до їх збереження.

Методика оцінки природних та історико-культурних ресурсів базується на багатьох принципах, серед яких найважливіше місце займає принцип сталості [3]. Збалансований розвиток передбачає, що рекреаційні ресурси повинні використовуватися таким чином, щоби вони не втрачали своєї цінності для майбутніх поколінь. Тому одним із головних завдань є розроблення практичних рекомендацій щодо їхнього сталого використання, що дають змогу мінімізувати негативний вплив на довкілля та забезпечити довгострокову вигоду для місцевої громади.

Методика географічного дослідження рекреаційних ресурсів передбачає детальне вивчення природних, культурних і соціальних елементів території, які можуть бути використані для організації рекреаційної діяльності, з метою оптимального використання цих ресурсів і забезпечення сталого розвитку рекреаційної сфери. Основними етапами такої методики є: підготовчий етап,

картографічний аналіз, польові дослідження, оцінка екологічного та соціально-економічного стану території, а також розробка рекомендацій для розвитку рекреації. На підготовчому етапі здійснюється вибір території для дослідження, аналіз наявної інформації про природні і культурні ресурси, а також оцінка потенціалу регіону для розвитку рекреаційної діяльності. Для цього використовуються різні джерела інформації: географічні карти, аерофотознімки, статистичні дані, звіти органів місцевого самоврядування та туристичні огляди. Проводиться попередня класифікація рекреаційних ресурсів, що включає природні (ландшафти, водойми, ліси, гори), культурні (історико-культурні пам'ятки, архітектурні об'єкти, музеї), а також соціальні ресурси (транспортна та туристична інфраструктура) [2].

Картографічний аналіз є важливою складовою дослідження. На цьому етапі створюються карти рекреаційних ресурсів, на яких позначаються об'єкти, що можуть бути використані для туризму та відпочинку. Важливо вивчити їх просторове розташування і взаємозв'язки, а також доступність для потенційних відвідувачів. При цьому використовуються сучасні геоінформаційні системи (ГІС), які дають змогу здійснювати комплексний просторовий аналіз, включаючи оцінку територіальної доступності, вивчення впливу на навколишнє середовище та соціальні аспекти. ГІС дають можливість створювати тематичні карти, які візуалізують різні типи рекреаційних ресурсів та їх доступність. Польове дослідження є важливим етапом, що дозволяє отримати первинні дані про стан рекреаційних ресурсів. Це включає безпосередній огляд об'єктів, вивчення їх екологічного стану, рівня утримання, а також наявності необхідної інфраструктури (доріг, готелів, стоянок для транспорту, ресторанів, санітарних об'єктів тощо). Польове дослідження допомагає виявити можливі проблеми у використанні рекреаційних ресурсів, наприклад, надмірне навантаження на природні ландшафти, забруднення водних об'єктів або відсутність належної інфраструктури для комфортного відпочинку.

Оцінка екологічного та соціально-економічного стану території є важливим етапом дослідження, оскільки дозволяє визначити не лише потенціал

ресурсів, а й їхню стійкість до антропогенного навантаження. Наприклад, для природних ресурсів важливо оцінити рівень забруднення, деградації ґрунтів, рівень біорізноманіття, можливості збереження екосистем. Соціально-економічний аналіз включає вивчення рівня розвитку інфраструктури, наявності туристичних послуг, рівень попиту на певні види відпочинку, а також економічну вигоду від рекреаційної діяльності для місцевих громад. Останнім етапом є розробка рекомендацій для сталого розвитку рекреації, які враховують екологічні, економічні та соціальні аспекти. Це може включати пропозиції щодо розвитку інфраструктури, збереження природних і культурних ресурсів, створення нових туристичних маршрутів, організацію екологічно чистих зон для відпочинку, а також удосконалення механізмів управління рекреаційними ресурсами. Важливою частиною рекомендацій є визначення потенційних загроз для рекреаційних ресурсів, таких як масовий туризм, урбанізація або зміна клімату, і розробка заходів для їх мінімізації. Загалом, географічне дослідження рекреаційних ресурсів є багатограним процесом, який вимагає комплексного підходу, застосування сучасних технологій і методів дослідження, а також тісної взаємодії з місцевими громадами та органами управління для забезпечення сталого розвитку цієї сфери [2].

РОЗДІЛ 3

ПРИРОДНІ ТА СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ УМОВИ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ ТА ЇХНІЙ ВПЛИВ НА РОЗМІЩЕННЯ РЕКРЕАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ

Старосамбірська територіальна громада є досить цікавим регіоном, де поєднуються багаті природні умови та значний історико-культурний потенціал. Природні умови, зокрема дуже вигідне географічне положення, доступний рельєф, сприятливі кліматичні умови, водні ресурси та біорізноманіття, створюють сприятливі передумови для розвитку різних форм рекреації та туризму. Водночас суспільно-географічні фактори, такі як економіко-географічне положення, транспортна доступність, демографічні показники та історико-культурна спадщина, суттєво впливають на розміщення і використання цих ресурсів.

3.1. Географічне положення громади

Старосамбірська громада – міська територіальна громада у Самбірському районі Львівської області. До складу громади входить одне місто та 26 сільських населених пунктів. Адміністративний центр громади – місто Старий Самбір (6440 жителів). Площа громади становить 335,8 км², населення – 21 173 особи. У адміністративному відношенні Старосамбірську ТГ поділено на десять старостинських округів (табл. 3.1).

Старосамбірська ТГ розташована у центральній частині новоутвореного Самбірського району у південно-західній частині Львівської області. З півночі вона межує з Хирівською ТГ, на заході – з Бещадським повітом (центр м. Устріки Нижні) Підкарпатського воєводства Польщі, з півдня – з територією Стрільківської ТГ, зі сходу – з територією Самбірської міської та Ралівської сільської територіальних громад. Відстань від центру громади до обласного центру становить близько 100 км.

Через територію громади проходить ціла низка залізничних та автомобільних шляхів, у безпосередній близькості знаходиться міжнародний автомобільний пункт пропуску “Смільниця”. З півночі на південь долиною Дністра через територію громади проходить залізниця сполученням Львів–

Таблиця 3.1

Населені пункти Старосамбірської громади

Населений пункт	Колишня назва	Площа, га	Кількість жителів	Річка	Рік заснування або перша згадка
Старосамбірська міська рада					
Старий Самбір	Старе Місто	824,9	6440	Дністер, Смолянка, Яблунька	1071
Старостинські округи					
<i>Білицький</i>					
Біличі	–	3696,0	1263	Яблунька, Білич	1437
<i>Великолінинський</i>					
Велика Лінина	–	2880,0	1299	Лінинка	1495
Лаврів	–	342,0	461	Лінинка	1291
<i>Великосільський</i>					
Великосілля	Нанчівка		631	Лінинка	1539
Потік	–	173,9	136	Лінинка, Великий Потік	–
Соснівка	–	108,7	180	Лінинка	1553
Тиха	–	60,0	223	Лінинка	1561
<i>Волошинівський</i>					
Волошиново	Волошинова Воля	1720,0	700	Яблунька	1557
Росохи	–	116,0	301	Лисівка, Борсуки	1566
<i>Волянський</i>					
Воля	Коблянська Воля	212	816	Крем'янка	1517
<i>Старосолянський</i>					
Стара Сіль	–	193,0	1074	–	1255
Стара Ропя	–	200,0	857	–	1421
Тварі	–	326,0	41	–	
<i>Страшевицький</i>					
Страшевичі	–	140,0	1145	Дністер	1291
Кобло	Кобло Старе	110,6	490	Крем'янка	1499
Созань	–	631,0	513	–	1291
<i>Стрільбицький</i>					
Стрільбичі	–	302,0	1831	Левурда, Яблунька	1422
<i>Тершівський</i>					
Завадка	–	280,0	187	Дністер	–
Тершів	–	116,0	1003	Дністер	1422
Спас	–	620,8	493	Великий Дубень, Дністер	1295
Сушиця	Сушиця Рикова	880,0	403	–	1565
<i>Торчиновицький</i>					
Бачина	–	225,2	343	Дністер	XIII ст.
Торчиновичі	–	366,2	980	Ясениця, Дністер	1254
Морозовичі	–	112,0	283	Дністер	1254
Торгановичі	–	252,0	578	–	1254

Сянки та міжнародні і регіональні автошляхи: національний Н-13 Львів–Самбір–Ужгород, територіальний Т-14-01 КПП “Смільниця”–Старий Самбір та низка автодоріг районного значення [23].

3.2. Геологічна будова, ґрунти та клімат

Геологічна будова – це своєрідна біографія земної кори. На території Старосамбірської територіальної громади колись був розташований морський басейн, на дні якого відклалися осадові товщі. Найбільш поширені тут гірські породи, які в основному почали виникати у кайнозойську еру. Найдавніші породи зазвичай вкриті зверху молодшими за віком, четвертинними відкладами. Між ними шар за шаром залягають гірські породи різних ер і періодів. Наймолодші четвертинні відклади це – піски, суглинки, супіски, лесоподібні суглинки. Такі гірські породи, що вкривають давніші породи, найчастіше можна спостерігати в долинах Дністра, Яблуньки, Лінинки та інших невеликих річок, балках та ярах. Сучасна природа досліджуваної місцевості такою була не завжди. Гірські породи, що тут поширені, представлені флішем різного віку, складу і ритмічності. Фліш – це товщі гірських порід, що складаються з прошарків глинистих сланців та пісковиків. Утворюються вони у мілководних морських басейнах з наносів, принесених річками з суші. Склад прошарків залежить від інтенсивності зносу: при більшій інтенсивності зносився пісок, який пізніше цементувався у пісковик, а при меншій інтенсивності зносився дрібний матеріал – пил, глина, який при зсіданні і цементації перетворювався у породи сланцевого типу – аргіліти і алевроліти. Товщина прошарків пісковиків чи сланців залежить від тривалості часу, протягом якого зберігалась та чи інша інтенсивність зносу матеріалу. У внутрішній частині передкарпатських височин і долини, поширені дещо старші неогенові відклади, представлені глинами, аргілітами, пісковиками, конгломератами та солями [12].

Клімат. Територія Старосамбірської громади знаходиться у помірному кліматичному поясі. Основними чинниками, які впливають на клімат є передусім географічна широта, рельєф і повітряні маси. Відповідно тут тепла і волога зима та досить тепле і вологе літо. Географічна широта району забезпечує можливість

падіння сонячних променів на горизонтальну поверхню, в середньому, під кутом 41° , що можна спостерігати в обідню пору під час весняного та осіннього рівнодення. Максимальний кут падіння сонячних променів досягається в час літнього сонцестояння (62°), а мінімальний – в час зимового сонцестояння (17°). Західні повітряні маси, що періодично надходять з Атлантичного океану, значно пом'якшують клімат. Переважають тут західні і північно-західні вітри. Повітряні маси, що приносяться на територію району мають різне походження: морське (північне, західне, південно-західне) та континентальне (східне та південно-східне). Періодично зимою сюди потрапляє морське повітря з заходу та південного заходу – вологе і тепле, що приносить снігопади і обумовлює відлиги. Повітря, що сформувалось над південними широтами Атлантики є настільки впливовим, що деколи серед зими може забезпечити підняття температури до $5-15^\circ\text{C}$ тепла. Хмарність у даному регіоні дуже мінлива. Це пов'язано з високогірністю. Тривалість захмареного неба може досягати до 80 % днів у грудні. Ймовірність ясного і малохмарного неба найвищі у серпні та вересні. У період з малою хмарністю сонячне тепло є основним джерелом прогріву території, а тепло, що приходить з прогрітим повітрям – менш впливове. Середньорічна кількість опадів – 500-750 мм. Кількість дощових днів змінюється в межах від 170 до 200 протягом року. Перший сніг випадає переважно у листопаді і розтає на початку квітня. Однак, останніми роками часто спостерігаються і малосніжні зими. Висота снігового покриву в найбільш сніжні роки сягає 40-50 см. Часто випадає град, бувають приморозки. Для даної місцевості у всі сезони року характерними є швидкі зміни погоди, а разом з тим і різкі зміни метеорологічних показників – температури і вологості повітря, температури ґрунту, напряму і швидкості вітру, кількості опадів, атмосферного тиску. Додатковий вплив на формування кліматичних показників громади має рельєф – низька рівнинна поверхня сприяє швидкому проходженню повітряних мас, а підвищена – височини і гори створює бар'єрний ефект. У межах громади найдієвішим бар'єром для проходження повітряних мас є карпатські гірські хребти. Загалом кліматичні умови Старосамбірської громади є досить

сприятливими не лише для господарської діяльності місцевих жителів, але і для розвитку багатьох видів рекреації і туризму [12].

Грунтовий покрив в гірських та передгірських умовах утворюється унаслідок складної взаємодії багатьох чинників, найголовнішими з яких є: особливості місцевого клімату, рослинності та тваринного світу, материнських гірських порід, рельєфу місцевості. Нині на формування ґрунтів значною мірою впливає й господарська діяльність людини. Найважливішою властивістю ґрунту, яка й відрізняє його від материнської гірської породи є його родючість. Показниками високої родючості ґрунту є вміст та потужність гумусового горизонту, як головного елемента живлення рослин, реакція ґрунтового розчину (ступінь кислотності) та інші показники. Гумус – це дуже важливий показник, який характеризує потенційну родючість ґрунтів. Процес його утворення тривав тисячоліттями. Він є джерелом запасів поживних речовин, сприяє створенню оптимальної структури ґрунту, найкращим умовам росту і розвитку рослин та є акумулятором сонячної енергії – джерелом життя на Землі. Запаси гумусу у ґрунтах втрачаються передусім внаслідок водної та вітрової ерозії, інтенсивного розпушування, застосування великої кількості мінеральних добрив, спалювання соломи та органічних решток. Унаслідок сильних грозових дощів в гірських умовах часто трапляються зсуви ґрунту.

Головними ґрунтоутворювальними породами, які називають материнськими, є продукти вивітрювання лесів і лесоподібних суглинків, пісковики та глинисті сланці. На території Старосамбірської громади найбільш поширеними є такі типи ґрунтів: бурі гірсько-лісові щебенюваті, сірі, світло- і темно-сірі опідзолені ґрунти, які залягають здебільшого на слабопологих схилах, зрідка трапляються на пологих і коротких спадистих схилах. У північній рівнинній частині громади переважають лучні, темно-сірі, сірі і світло-сірі опідзолені, дерново-підзолисті ґрунти, у східній – дерново-підзолисті оглеєнні, лучні і дерново опідзолені, в центральній – буроземи, у південній гірській частині бурі гірсько-лісові ґрунти. У долинах Дністра та його головних приток

поширені дернові й лучні ґрунти. На лесоподібних відкладах утворились найродючіші опідзолені ґрунти широколистяних лісів [4].

Бурі лісові ґрунти (буроземи) – найбільш поширений тип ґрунтів на території громади. Утворились вони на продуктах вивітрювання корінних порід (пісковиків, глинистих сланців) карпатського флішу. Зовнішні ознаки і властивості цих ґрунтів досить різноманітні і залежать передусім від характеру ґрунотвірної породи, умов залягання у рельєфі, висоти над рівнем моря, природної рослинності та ступеня окультурення. На крутих схилах, де буроземи утворилися на щебенистому елювії Карпатського флішу, вони переважно неглибокі (профіль менше 40-50 см), малородючі. На спадистих і пологих схилах з суглинковим делювієм поширені значно більш глибокі і більш гумусовані малощебнисті буроземи. На терасах і заплавах гірських річок, а також на давно знеліснених масивах, де в сучасний період ґрунтоутворення відбувається під пологом трав'янистої рослинності, буроземи часто більш гумусовані, аніж під лісом, в зв'язку з чим їх називають дерново-буроземними ґрунтами. Більшість зайнятої ними площі обробляється. Загальною особливістю буроземних ґрунтів є їх висока кислотність, наявність рухомого алюмінію і незадовільний режим фосфорного живлення. Найбільше це стосується неокультурених ґрунтів на підвищених місцевостях. Буроземні ґрунти переважно зайняті під пасовищами і сіножатями, значно менше – на періодично розорюваних землях і найменше – на систематично і давно розорюваних землях. Найменш кислими і найбільш родючими є здавна розорювані дерново-буроземні та бурі лісові ґрунти річкових заплав і терас нижнього поясу гір, що займають незначну частку території громади [4]. Загалом слід відзначити, що різноманітні ґрунтові умови території громади сприяли збереженню значної біорізноманітності, а це в свою чергу також є сприятливою умовою для розвитку рекреації й туризму.

3.3. Внутрішні води

Наявність на території громади річок, озер та невеликих ставків також значною мірою підвищує рекреаційну привабливість досліджуваної території.

Найбільшою водною артерією на території Старосамбірської територіальної громади є ріка Дністер. Дністер бере початок поза межами громади (витікає з хребта Розлуч недалеко від с. Вовче у Турківській громаді), тече спочатку на північний захід, а потім круто повертає на північний схід і, перетинаючи хребти Верхньодністерських Бескидів по тектонічних розломах, виходить поблизу Старого Самбора на передкарпатські рівнини. Потім знову змінює свій напрям течії до південного сходу і зберігає цей, паралельний до Карпат напрям. У верхів'ї і на території громади Дністер тече глибокою вузькою долиною і має вигляд типової гірської річки. До нього зі схилів Карпат впадає чимало приток (табл. 3. 2). Найбільшими з них є річки Яблунька і Лінинка.

Таблиця 3.2.

Найбільші річки на території Старосамбірської громади

Назва річки	Куди впадає	Права чи ліва притока	Довжина, км	Площа басейну, км ²
Дністер	Чорне мора		1362	72100
Яблунька	Дністер	ліва	21	85
Лінинка	Дністер	ліва	20	81
Ясениця	Дністер	права	15	78
Кремнянка	Дністер	права	12	28

Яблунька – ліва притока Дністра, бере початок у північній частині Верхньодністерських Бескидів, на схід від села Волошиново. Довжина річки – 21 км. Площа басейну – близько 85 км². Тече переважно на схід і на північній околиці міста Старий Самбір впадає у Дністер. Яблунька протікає через Волошиново, Біличі і Стрільбичі. Лівими її притоками є річка Левурда (довжина 6 км.) і Білич (довжина 5.5 км.), а правою – Смолянка(довжина 8 км.), яка бере початок на західному схилі хребта Оровий, неподалік від села Соснівка. Довжина річки складає близько 20 кілометрів [20].

Площа басейну р. Лінинки – 81 км². Це невеличка гірська річка з кам'янистим дном і численними перекатами та порогами. Для неї характерні паводки після сильних дощів чи під час відлиги. Тече річка переважно на схід через Соснівку, Великосілля, Лаврів, Велику Лінину і Тершів. Між селами Тершів і Завадка р. Лінинка впадає у Дністер. Розподіл річкового стоку протягом

року нерівномірний і залежить від розподілу опадів у басейні, температури повітря, а також діяльності людей. Більша частина річного стоку (60-70 %) припадає на літньо-осінній період (травень – листопад), а 40-30 % – на зиму і весну [20].

Льодовий покрив річок громади здебільшого нестійкий, а в окремі роки вони зовсім не замерзають, що зумовлено мінливим термічним режимом у зимовий період. Процес льодоутворення починається у кінці листопада – на початку грудня, а стійкий льодовий покрив формується переважно в другій половині грудня – на початку січня. Останніми роками часто трапляються зими, коли річки по декілька разів то замерзають, то скресають, що спричинюється тривалими відлигами. Весняний льодохід на річках громади триває переважно 2-5 днів. Найшвидше скресають малі річки. Після цього підняття рівня води відбувається досить інтенсивно.

Найбільші витрати води залежать головним чином від запасів води в снігу, тривалості сніготанення, кількості опадів, стану ґрунту і характерні для гірських приток Дністра в липні-серпні, що зумовлено літніми дощами. Найменші витрати води спостерігаються у зимовий період (0,2-0,3 м³/с). Живляться річки Старосамбірської громади переважно талими сніговими, дощовими та підземними водами. До внутрішніх вод громади відносяться і напівзатоплені кар'єри, (с. Бачина) та невеликі ставки (наприклад у Лаврові).

3.4. Природна рослинність та біорізноманіття

Наявність на території територіальної громади збереженої природної або слабо зміненої рослинності є важливим чинником підвищення її рекреаційної та туристичної привабливості. Велике значення також має багатство рослинності, яке виражається через біорізноманіття [20].

Рослинність території – сукупність рослинних угруповань на певній території. У межах Старосамбірської територіальної громади природна та антропогенно слабо змінена рослинність представлена головним чином лісами, луками, а в низинній частині – частково заболоченими сіножатями. У рівнинній частині (нижче Старого Самбора) характер рослинності змінюється відносно

широтної широтної зональності, а в гірській місцевості – висотної поясності. У далекому минулому на території, що зараз охоплює громада, більшість площі була зайнята лісами. Проте в XIV–XVIII ст. значні масиви лісів були вирубані під час освоєння території під посівні площі та випас худоби. Зараз на території громади ліси мають острівне розміщення. Як зазначають науковці, лісистість у верхній частині басейну Дністра зменшилася від 60-70% в доагрокультурний період, до 35-40% сьогодні, що значною мірою вплинуло на стабільність та екологічну стійкість лісів.

Головними лісоутворювальними породи у лісах громади є: сосна звичайна (*Pinus sylvestris*), смерека (*Picea abies*), ялиця біла (*Abies Alba*), дуб звичайний, (*Quercus robur*), бук звичайний (*Fagus sylvatica*), решта припадає на граб звичайний (*Carpinus betulus*), клен-явір (*Acer pseudoplatanus*), вільху сіру (*Alnus incana*), березу бородавчату (*Betula pendula*), осику (*Populus tremula*) та інші породи [4].

Найпродуктивнішою породою лісів в околицях Старого Самбора є ялиця. Найпоширенішими ялицеві ліси є у гірській частині громади. Ялиця біла утворює як чисті, так і змішані деревостани, в які як домішка часто входять смерека, сосна звичайна, зрідка сосна веймутова, бук європейський, дуб звичайний, явір, ясен звичайний, клен гостролистий, берест. На галявинах та узліссях поодинокі трапляються дикі плодові дерева: яблуня лісова, груша, черешня. У долинах гірських потоків і на заболочених ділянках зеленіють вільхи та гіллясті верби, а в трав'яному покритті помітно виділяється папороть. У підліску і в чагарниках зустрічаються ліщина, крушина ламка, бузина чорна і криваво-червона, бересклет бородавчастий, вільха біла, верби, малина, чорниця, вереск, шипшина, суниця лісова, терен і інші. На луках переважають багаторічні трави. Значні території земель громади, які давніше використовувалися під рілля останніми роками не використовуються. Їх використовують в основному як природні пасовища чи сіножаті. У лучних угрупованнях найчастіше трапляються злакові рослини: вівсяниця, тонконіг, стоколос, пирій та інші. Цінними лучними рослинами є також конюшина, горошок мишачий, звіробій, ромашка, спориш,

первоцвіт весняний, багато видів медунки, ромашок, дзвіночків, сприятливі умови тут і для росту конвалії [20].

Загалом слід зазначити, що на території Старосамбірської громади значною мірою збереглася природна рослинність, яка значно підвищує атрактивність території та підвищує її привабливість для рекреантів і туристів. Найбільший відсоток природної рослинності характерний для гірської частини громади. Це передусім ліси, післялісові луки, заболочені пасовища та подекуди давно невикористовувані сіножаті, на яких можна спостерігати явища вторинної сукцесії. Також тут є досить високі показники збереженого біорізноманіття.

3.5. Історичні та суспільно-географічні передумови та інфраструктура

Історія Старосамбірщини. Вважається, що Старий Самбір був заснований ще у 1071 р. У 1241 р. його зруйнувала орда монгольського хана Батия. Вціліла частина мешканців переселилася до села Погонич й заснувала там поселення Новий Самбір. З того часу Старий Самбір, власне, і почав називатися Старим Містом, на відміну від Нового Самбора. Особливого розквіту місто зазнало за князя Лева Даниловича, що в передгір'ях заснував низку монастирів (Спаський монастир (с. Спас), Онуфріївський монастир у Лаврові, ймовірно Смільницький монастир [24].

У 1553 р. місто отримує магдебурзьке право. Як правило таке надання супроводжувалось просторовою локацією. Розплановано систему вулиць та площ, підпорядковану геометрично правильним прямокутникам. У центрі міста розбудовано ринкову площу, на якій відбувалась жвава торгівля. Ринкова площа має дуже витягнуту з півночі на південь форму, що спричинене звичайно особливостями рельєфу та напрямком головної дороги. Під час надання магдебурзького права місту також надано право на проведення двох ярмарків та 1 торг. У 1569 р. міські права Старого Самбора підтвердив польський король Сигізмунд Август, водночас даючи дозвіл на використання королівських лісів для будівництва, будувати лазню і дві солодовні (бровари) та регламентуючи

права юдейського населення. У 1680 король Ян Собеський надає право на проведення третього ярмарку [24].

Основну частку населення міста склали ремісники. У XVI ст. тут працювали різницький, пекарський, ковальський, ткацький, шевський, кравецький та кушнірські цехи із загальною кількістю 30-35 майстрів. В 1628 р. тут було вже 43 майстри. На рубежі XVII-XVIII ст. місто часто потерпало від різноманітних стихійних лих: у 1690 р. – від навали сарани, а у 1705 р. – від чуми. У XIX ст. місто зазнавало втрат через стихійні лиха: з 1803 до 1835 рр. трапилось кілька нищівних пожеж, а у 1837 р. землетрус знищує майже все місто. Після цього Старий Самбір вже не відігравав значної ролі в регіоні.

Територія міста протягом наступних століть поступово збільшувалася (див. рис. 3.1-3.2). Розрослися також і території навколишніх населених пунктів.

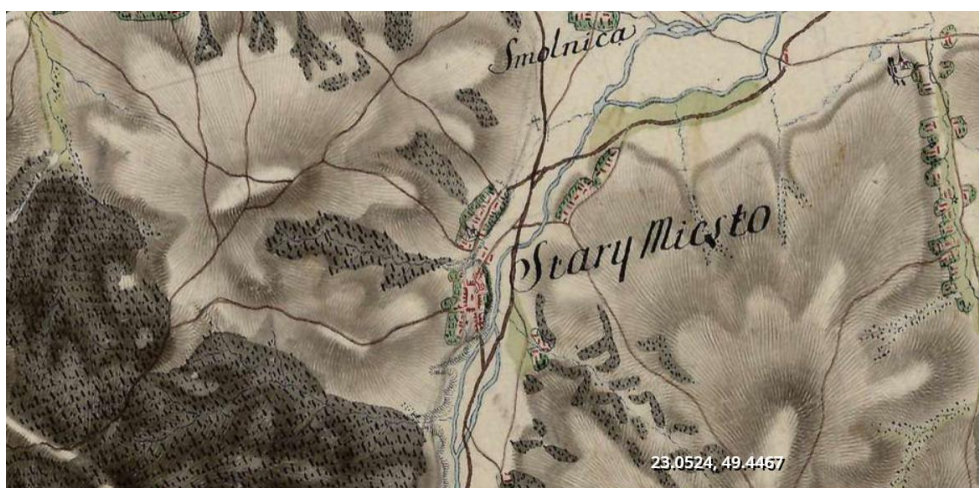

Рис. 3.1. Околиці Старого Самбора на карті Галичини 1779–1783 р. [24].

Через територію громади проходить автомагістраль Н-13 Львів-Ужгород, яка є однією з найважливіших транспортних артерій України. Також громада має розвинену мережу місцевих автошляхів, що забезпечує зручне сполучення між населеними пунктами.

Рис. 3.2. Околиці Старого Самбора на топографічній карті Військового географічного інституту у 1927 р. [13].

Автомобільний транспорт є найпоширенішим способом пересування в громаді, адже він дає туристам свободу та гнучкість у плануванні маршруту. Через громаду проходить залізнична лінія Львів–Самбір–Сянки, яка сполучає Старий Самбір з іншими містами України та Західної Європи.

На території громади є низка залізничних станцій та зупиночних пунктів (станція Старий Самбір, зупиночні пункти Торчиновичі, Бачина, Тершів). Залізничний транспорт є зручним варіантом для подорожей на далекі відстані, адже він пропонує комфорт та безпеку. У межах громади курсують автобуси та маршрутні таксі, які забезпечують зручне пересування між населеними пунктами. Вартість проїзду в громадському транспорті доступна, що робить його популярним серед місцевих жителів та туристів.

На території громади є готелі, санаторії, бази відпочинку, апартаменти, котеджі та інші засоби розміщення, які пропонують туристам різні рівні комфорту та цін. У Старому Самборі та інших великих населених пунктах є готелі категорії 3 та 4 зірки, які пропонують широкий спектр послуг, включаючи ресторани, бари, спа-центри, тренажерні зали. У сільській місцевості популярні бази відпочинку та котеджі, які пропонують затишне та спокійне місце для

відпочинку на природі. Є широкий вибір ресторанів, кафе, барів, де можна скуштувати українську кухню та страви інших країн світу.

Також є кілька ресторанів, які пропонують традиційні українські страви, а також європейську кухню. У селах популярні кафе з домашньою кухнею, де можна спробувати свіжі та екологічно чисті продукти. На території громади є аптеки, банкомати, поштові відділення, інші об'єкти, необхідні для комфортного перебування туристів. У Старому Самборі є лікарня, поліклініка, інші медичні заклади [25].

РОЗДІЛ 4 СУЧАСНИЙ СТАН ВИКОРИСТАННЯ РЕКРЕАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ СТАРОСАМБІРСЬКОЇ ГРОМАДИ

4.1. Природні рекреаційні ресурси

До природних рекреаційних ресурсів відносяться передусім об'єкти природно-заповідного фонду (ПЗФ). На території Старосамбірської громади є ціла низка об'єктів ПЗФ (табл.4.1.).

Таблиця 4.1.

Найголовніші об'єкти ПЗФ на території Старосамбірської громади

Назва об'єкта ПЗФ	Тип	Площа, га	Адміністративне розташування та місцезнаходження	Назва підприємства, – землекористувача, у відані якого знаходиться об'єкт ПЗФ	Рішення, згідно з яким створено об'єкт ПЗФ,
Королівські Бескиди	НПП	8997	Старосамбірська ТГ: Старосамбірське л-во, кв.1-25, 35-37 – 3044 га. Стрільківська ТГ: Старосамбірське л-во кв. 26-34 – 1253 га Дністрянське л-во кв. 1-37 – 4700 га	Міндовкілля України	Указ Президента України від 30.11.2020 № 526/2020
Верхньодністровські Бескиди	РЛП	8536	Філія “Самбірське ЛП”. Головецьке л-во кв. 1-7, 9-50 – 4256 га Спаське л-во, кв.1-14, 64-75 – 2695га, Стар’явське л-во кв. 37-53 – 1239 га Старосамбірське л-во кв.64-67 – 346га	Філія “Самбірське лісове господарство” ДП “Ліси України”,	Рішення Львівської обласної ради від 08.10.1997 №234
Джерело мінеральної води	Гідрологічна пам'ятка природи	0,05	Самбірський район, Старосамбірська територіальна громада, с.Стара Сіль	Старосамбірська МР	1984
Джерело мінеральної води	Гідрологічна пам'ятка природи	0,05	Самбірський район, Старосамбірська територіальна громада, с. Лаврів та с. Волошиново	Старосамбірська МР	1984

Природно-заповідний фонд – це ділянки суходолу і водного простору, природні комплекси та об'єкти, які мають особливу природоохоронну, наукову, естетичну, рекреаційну та іншу цінність і виділені з метою збереження природної різноманітності ландшафтів, генофонду тваринного і рослинного світу, підтримання загального екологічного балансу та забезпечення фонового

моніторингу довкілля. Основними функціями об'єктів ПЗФ є: підтримка чи розширення зони природного існування певних видів; підтримка чи покращення поширення, міграції певних видів; відновлення якості ареалів існування; захист видів, які знаходяться під загрозою зникнення, вразливих, ключових чи комплексних видів; підтримка чи покращення гідрологічних функцій; підтримка чи покращення екологічної якості; контроль ерозії; захист цінних ландшафтних форм; підтримка біоценозу на територіях, забруднених радіацією; забезпечення взаємозв'язку із сусідніми транскордонними територіями.

Важливим об'єктом ПЗФ у громаді є регіональний ландшафтний парк – Верхньодністровські Бескиди. Створений 8 жовтня 1997 р. з метою збереження у верхів'ї басейну Дністра ПТК, цінних у науково-природничому, рекреаційному й туристичному напрямках. Природоохоронна територія знаходиться на землях Спаського лісництва. Рельєф місцевості гірський. Парк розташований на висоті 600-700 м н.р.м. Його територія (в межах громади) пролягає Оровим хребтом (762 м н.р.м.). Основні типи ґрунтів – дерново-підзолисті та гірсько-підзолисті. Панівними типами рослинності в ландшафтному парку є листяні, хвойно-листяні ліси та післялісові луки. Завдяки “дощовій тіні” у верхів'ї басейну Дністра існують сприятливі екологічні умови для росту ялиці, яка формує змішані з буком, а іноді й чисті, деревостани. У районі ландшафтного парку традиційно розвивалося гірське тваринництво. Через нестачу кормової бази букові ліси часто трансформувалися у післялісові луки та пасовища. У місцях припинення випасу луки заростають березою, ялівцем звичайним, вербою козячою та іншими піонерними видами. У лісах природного походження трапляються такі рідкісні види, занесені до Червоної книги України, як лілія лісова, беладонна звичайна, цибуля ведмежа, плаун колючий. У лісах парку поширені характерні для Верхньодністровських Бескидів види тварин: гадюка звичайна, мідянка, саламандра плямиста. З рідкісних птахів поширені підорлик малий, пугач, лелеки білий та зрідка чорний. Серед великих ссавців у ландшафтному парку трапляються олень благородний та сарна європейська. Зрідка – вовк і куниця лісова.

У межах західної частини Старосамбірщини, у північній частині масиву Верхньодністровські Бескиди, розташований НПП “Королівські Бескиди”. Парк охоплює лівобережну частину басейну річки Дністер від міста Старий Самбір до села Стрільки, а також басейни річок Яблулька і Літинка. Створений НПП згідно з Указом Президента України № 526/2020 від 30.11.2020 року [26]. Створений з метою збереження, відтворення, ефективного використання природних комплексів Українських Карпат, які мають особливу природоохоронну, оздоровчу, історико-культурну, наукову, освітню та естетичну цінність. Особливу цінність мають лісові масиви, серед яких є ділянки з насадженнями понад 100 років. Заповідний об’єкт сприятиме збереженню, відтворенню, ефективному використанню природних ресурсів [26].

Рис. 4.1. Національний природний парк “Королівські Бескиди”
<https://uk.wikipedia.org/>

4.2. Історико-культурні рекреаційні ресурси.

4.2.1. Пам’ятки археології. Пам’ятка археології – матеріальні відбитки людської діяльності, які досі збереглись до наших часів і є важливим джерелом історичного значення. На території Старосамбірщини знаходиться один з

найдавніших в Україні єврейських некрополів (кіркут). Розташований біля південної межі міста Старого Самбора на частково залісненій частині пагорба, при автошляху Старий Самбір–Турка. Цвинтар виник у середині XVI століття. Ховали на ньому мешканців міста єврейської національності. Колись у місті була досить значна і квітуча єврейська спільнота, члени якої займались переважно торгівлею. У місті вони мали свої невеликі промислові підприємства, побудували синагогу (рис. 4.1). Громада проіснувала понад чотири століття і була знищена окупаційними гітлерівськими силами під час Другої війни. Зараз налічується до 1000 пам'яток (мацевів). Яка тут точна кількість могил на сьогодні – невідомо. Єврейські надгробки, які знаходяться на території некрополя, цікаві не тільки своїм поважним віком, але й високохудожнім різьбленням по каменю. На кам'яних плитах викарбовано тексти на одній із єврейських мов – івриті. Як відомо, на плитах не писали жодних цифрових позначень (дати народження і смерті). Текст був більше схожий на вірші. На надгробках можна помітити оригінальні рельєфи. Іудейська релігія забороняє зображувати євреям осіб. Тож у давнину портрет покійного, його звички, характер, професію “зашифровували” різними символічними малюнками. На надгробках ми бачимо чи не найпопулярніше зображення звірів. В іудейській традиції ця тварина уособлює єврейський рід. Також зустрічається і зображення єдинорога, що символізує очікування приходу Месії. Леви зустрічаються, як самі по собі, так і разом з єдинорогом. Тут можна побачити і п'ятисвічник – символ жіночого благочестя. Вважалося, що багатий декор засвідчує, що людина походить із забезпеченої родини. Цвинтар був відреставрований у 1998-2001 рр. за ініціативою і на кошти уродженця Старого Самбора Джека Гарднера. Відновлено близько 900 надгробків, деякі з них мають двісті-триста років. Цвинтар відділили від дороги невисоким парканом. Крім того, при вході було споруджено монумент. Пам'ятник і цвинтар занесені до 15 наукових центрів та музеїв юдаїки.

4.2.2. Пам'ятки архітектури та містобудування. Архітектурна пам'ятка – зафіксоване в матеріальній оболонці свідчення певного етапу, стилю, аспекту розвитку архітектури, елемент архітектурної спадщини.

Архітектура Старосамбірщини має свою давню історію. В селах і містах збереглися цінні пам'ятки будівництва, які свідчать про високу культуру наших предків протягом століть. На підвищенні, в центрі міста Старого Самбора, знаходиться синагога – єврейська молитовна споруда. Єврейська святиня невеличка за розміром, яка на даний час своїм зовнішнім виглядом нагадує розвалини [35].

Рис. 4.2. Синагога – єврейська молитовна споруда.

<https://encrypted-tbn0.gstatic.com/images>

Божниця збудована 1886 року. Архітектура синагоги чітко відображає історію єврейського народу. Чільний фасад, акцентований ламаним верхом, вказує на бароко та орієнтований на схід, у бік Ізраїлю чи Єрусалиму. Периметр будівлі обрамлений складним кількаярусним орнаментом. Задня та бокові стіни синагоги мають окремі входи. Такий вигляд єврейських храмів сформувався під впливом візантійської та української архітектури, якій притаманні центричність та пірамідальна композиція. Вздовж вулиці розміщені будинки (тут знаходився єврейський квартал), в яких колись проживали євреї. Зараз у цих будівлях мешкають місцеві жителі. Поблизу синагоги була і початкова єврейська школа, яка, на жаль, була зруйнована. Після Другої світової війни синагога не

використовувалась. За радянських часів її використовували під склад. Синагога поступово і руйнується, зсередини протікає [22].

Таблиця 4.1.

Пам'ятки архітектури на території Старосамбірської громади [24].

Назва об'єкта	Розташування	Рік заснування або перша згадка
Церква Воскресіння Господнього (дер.)	сmt. Стара Сіль	XVII ст.
Костел Св. Михаїла (мур.)	сmt. Стара Сіль	1613–1660 р., 1922–1928 рр.
Дзвіниця костелу Св. Михаїла	сmt. Стара Сіль	XVII ст.
Церква Св. Параскеви (дер.)	сmt. Стара Сіль	XVI–XVII ст.
Дзвіниця церкви Св. Параскеви	сmt. Стара Сіль	XVII ст.
Церква Св. арх. Михаїла	Біличі	1860 р.
Церква Св. арх. Михаїла	Волошиново	XIX ст.
Церква Успення Пресвятої Богородиці (дер.)	с. Кобло	1894 р.
Церква Св. арх. Михаїла (дер.)	с. Созань	1821 р.
Церква Св. Миколая (мур.) р.	м. Старий Самбір	1830
Церква Воздвиження Чесного Хреста.	с. Страшевичі	1794 р
Церква Різдва Пресвятої Богородиці (дер.)	с. Торгановичі	1907 р.
Церква Св. Онуфрія (мур.) василіянського монастиря	с. Лаврів	XV, XVII, XIX ст.

На території Старосамбірської громади збереглися низка цікавих дерев'яних храмів. Вони відзначаються різним часом створення, різним сучасним станом та відмінними можливостями для використання.

Рис.4.2. Церква Воздвиження Чесного Хреста. 1794. с. Страшевичі
<https://www.pslava.info/>

Рис.4.3.Церква Св. арх. Михаїла XIXст. с. Волошиново.
<https://www.pslava.info/>

Костел св. Архангела Михаїла у селищі Стара Сіль, що неподалік від Старого Самбора, був зведений у 1660 р. у стилі бароко і вважається найбільш довершеним серед архітектурних споруд селища. Стара Сіль, окрім костелу, може похвалитися ще й двома старовинними дерев'яними храмами – Параскеви П'ятниці та Воскресіння Господнього. Костел св. Архангела Михаїла – споруджений з цегли, прямокутний у плані, з напівкруглим пресвітерієм, який підсилюють контрфорси. Біля його північного фасаду знаходиться старовинна, квадратна у плані каплиця св. Анни, фасади якої оформлені фризом та арковими нішами.

На фасаді костелу розміщений барельєф із зображенням Архангела Михаїла, а над його притвором знаходиться оригінальна мозаїчна ікона. До старовинної каплиці св. Анни, яка була збудована ще у 1365 р., значно пізніше, більш ніж через століття, у 1469 р. добудували дерев'яний костел, відтоді, найімовірніше, у селищі існує римо-католицька громада. У роки визвольної війни українського народу під проводом гетьмана Б. Хмельницького цей католицький дерев'яний храм був знищений козаками. Після цього, вже у 1660 р. до каплиці прибудували новий, але вже мурований костел, у якому згідно з

описом 172 р. знаходилося сім вітварів. Упродовж усієї своєї історії будівля костелу зазнавала численних реконструкцій, про що свідчать нашарування певних елементів, останні з яких є результатом проведення ремонтних робіт у 20-тих роках минулого століття [35].

Рис. 4.4. Костел св. Архангела Михаїла у селищі Стара Сіль.
<https://uk.wikipedia.org/wiki/>

Рис. 4.5. Церква у селі Соснівка. <http://decerkva.org.ua/>

До найдавніших храмів відноситься і церква у Соснівці. Найдавніша згадка про церкву збереглися в вкладному написі на “Антологіоні” 1643 року

львівського друку. У 1914 р. гонтові покриття дахів замінили бляшаними. Ймовірно, вікна бабинця влаштовані під час ремонту 1914 року, коли ліквідували первісну дзвіницю над бабинцем і звели окрему. У боях 1944 р. село було майже повністю знищене, згоріла дзвіниця, а церква була пошкоджена. Радянська влада зачинила церкву 1954 р. Громада відновила відкриту 1989 р. церкву – добудували присінок до західної стіни бабинця, поновили іконостас та обновили інтер'єр храму. Іконостас чотириярусний рядової побудови походить з кінця XVIII ст. (на жаль, ікони перемальовані). Двоярусна стовпова дзвіниця, розташована на захід від церкви, збудована 1990 р. [29].

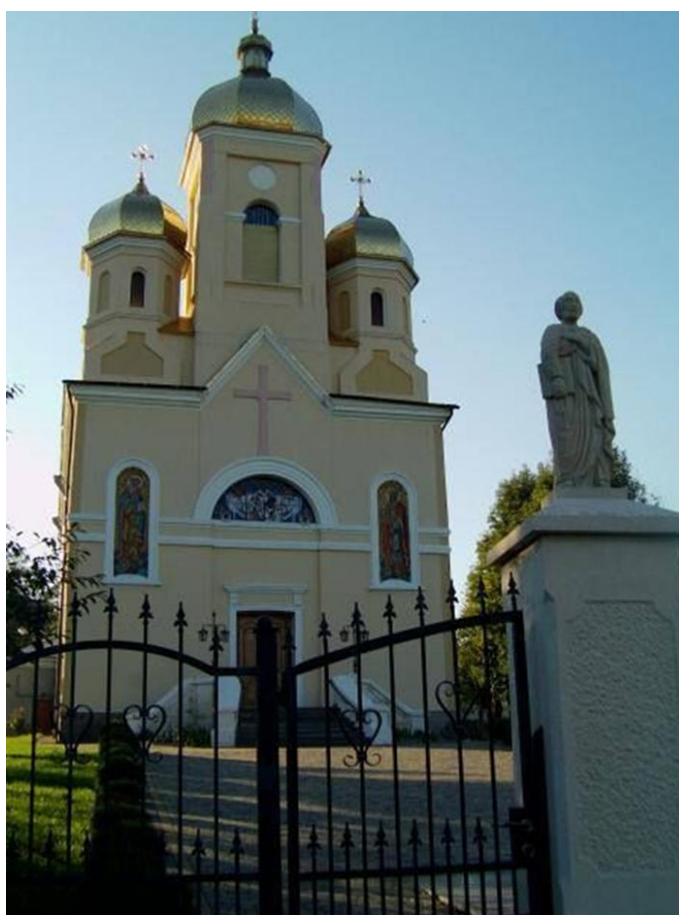

Рис. 4.6. Церква Св. Миколая у Старому Самборі. <https://map.ugcc.ua/>

Історія церкви Св. Миколая у Старому Самборі нараховує близько 700 років. У другій половині XIII ст. тут існувала окрема Самбірська єпархія. 1830 р. в центрі міста збудували муровану церкву. Проект виготовив львівський архітектор чеського походження Йосиф Вандрушка (1792-1836). Церква в Старому Самборі збудована в так званому терезіанському стилі (від імені

австрійської імператриці Марії Терези). Вибір типу залежав від колятора, яким на той час був австрійський уряд. Будову завершував о. Григорій Літинський, який був парохом в Старому Самборі у 1830-1839 роках. Церква однонавова, з вужчим прямокутним вівтарем, збудована в класичному стилі. Термальні віконні прорізи з невеликим профільованим обрамуванням характерні для споруд Вандрушки. Чільний східний фасад церкви вінчала квадратна вежа, вкрита чотирибічною дзвонястою банею. У цю церкву перенесли намісні ікони та апостольський ряд іконостасу з “Царем слави” і царськими дверима. На вежудзвіницю перенесли і унікальний дзвін 1638 р., відлитий за кошти всіх міщан, що є найдавнішою пам’яткою сучасної церкви. Стару дерев’яну церкву розібрали. На місці вівтаря спорудили муровану капличку св. Миколая, що стоїть дотепер. Храм неодноразово ремонтували й прикрашали. У середині ХІХ ст. встановили чотириярусний іконостас. Церкву оновили, позолотили хрести. Надзвичайно цікавою і промовистою стала композиція над хорами – херувими-трубачі в центрі та скорботні ангели з вінками по боках ніби сповіщають і нагадують про визвольні змагання українського народу під час Першої світової війни. Стінопис церкви поновлений у 1970-х рр., і на щастя, не перемальований. Стіни церкви вкрили гарним орнаментальним розписом з окремими сюжетними сценами в стилі арт-деко [30].

4.2.3. Пам’ятки історії та культури. Регіон унікальний своєю давньою історією. Старосамбірська земля пам’ятає турецько-татарські напади, походи козаків, битви січових стрільців та вояків УПА. Тут знаходяться історичні місця боїв Першої і Другої Світових воєн та місця поховання Героїв, що віддали своє життя за волю України [32].

Найбільш відомим не лише у Старосамбірщині, але й далеко поза її межами є Лаврівський монастир (рис. 4.7). Цей монастир відноситься не тільки до архітектурної пам’ятки, а й до історичної. Цей чоловічий монастир, належить УГКЦ. Заснований у середині ХІІІ ст. Названий на честь святого Онуфрія. Один із найважливіших центрів Західної України. Унікальна пам’ятка культури та національної історії. Сакральний осередок Бойківщини. Перша документально-

історична згадка про нього міститься в грамоті польського короля Ягайла, виданій 1407 р. в Сандомирі (Польща). За легендою, у Лаврівському монастирі знаходиться місце поховання галицько-волинського князя Лева Даниловича. З давньоруських часів, окрім вівтарної частини храму, збереглася дзвіниця.

Рис. 4.7. Лаврівський монастир <https://castles.com.ua/lavrow.html>

На даний час відомо, що у Лаврівському монастирі поховано багато відомих духовних і світських осіб. З метою дослідження історії, культури, архітектури, живопису та архіву Лаврів часто відвідували відомі науковці, письменники та інші культурні діячі: А. Шептицький, І. Нечуй-Левицький, Я. Головацький, О. Барвінський, В. Щурат, О. Духнович [18].

На лівому березі Дністра, на захід від села Спас, знаходиться Замкова гора. В 30-х рр. ХХ ст тут провів розкопки директор самбірського музею “Бойківщина” Володимир Кобільник (1904-1945). Дослідник виявив існування досить укріпленого городища, яке у давні часи було центром обширної системи в долині Дністра, відомою під назвою “Ворота”. До Спаського оборонного комплексу входив і колишній монастир Св. Спаса в центрі теперішнього села. Обидві споруди датувалися ХІІ-ХІІІ ст. і їхнім завданням була охорона давнього шляху через Карпати, відомого згодом в історії, як “Руський путь”. В Спаському монастирі довгий час зберігалася корона Данила Галицького. Тут не випадково, після прийняття чернецтва, вибрав місце служіння Богові князь Лев. Спаський монастир був скасований цісарським патентом 1786 р. [23].

Рис. 4.8. Пам'ятник Степанові Бандері у Старому Самборі, 2008 р., (автори І. Самотос та В. Камінщик. <http://p.starosambir.net.ua/>)

Отже, на території Старосамбірщини до сьогоднішнього часу збереглися ціла низка цікавих історико-культурних об'єктів. Ці об'єкти, без сумніву володіють значними можливостями для організації різних видів туризму. Однак, для цього необхідно всіляко популяризувати збережену історико-культурну спадщину Старосамбірської громади.

РОЗДІЛ 5

ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ РЕКРЕАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ СТАРОСАМБІРСЬКОЇ ГРОМАДИ

Покращення використання рекреаційних ресурсів Старосамбірської громади вимагає комплексного підходу, що включає екологічний, економічний та соціальний аспекти. Зважаючи на природні й культурні переваги цього регіону, важливо зберегти їхню унікальність і, водночас, забезпечити сталий розвиток рекреаційної інфраструктури. Для того щоби Старосамбірська громада стала привабливішою для туристів, потрібно активно розвивати інфраструктуру. Це включає будівництво нових доріг, які забезпечують доступ до туристичних об'єктів, створення зручних стоянок для транспорту, а також розвиток мережі готелів, кемпінгів і інших місць для розміщення туристів. Окрім того, важливо покращити інфраструктуру для активного відпочинку, таких як велосипедні та пішохідні маршрути, місця для кемпінгу і відпочинку біля води.

У зв'язку з наявністю природних ресурсів, таких як ліси, річки та гори, необхідно зосередити увагу на екологічно сталому туризмі. Також важливо організовувати еко-освітні заходи для туристів і місцевих мешканців, спрямовані на підвищення екологічної свідомості і збереження природи. Старосамбірська громада має досить багату історико-культурну спадщину, яку можна використовувати для розвитку культурного туризму. Важливо створити та просувати туристичні маршрути, що включають відвідування історичних пам'яток, архітектурних об'єктів, музеїв, а також організацію фестивалів, ярмарків та інших культурних подій, які можуть привернути увагу туристів. Сприяння розвитку місцевих ремесла та традицій також може стати важливим елементом культурного туризму. Це включає створення природоохоронних зон, які б забезпечували збереження екосистем та біорізноманіття. Також важливо проводити заходи для відновлення екосистем, що зазнали впливу антропогенної діяльності, наприклад, рекультивуацію забруднених територій або відновлення лісових масивів. Заохочення до екологічного туризму може стати важливою складовою стратегії збереження природи. Для того, щоби Старосамбірська громада стала популярним туристичним напрямком, важливо підвищити рівень

сервісу. Це включає підготовку та навчання місцевих гідів, ресторанів, готельних закладів щодо високих стандартів обслуговування туристів. Крім того, необхідно активніше просувати територію на національному та міжнародному ринку через різноманітні канали маркетингу, такі як соціальні мережі, туристичні сайти, рекламні кампанії та участь у туристичних виставках.

Важливо, щоб місцеві підприємці були залучені до розвитку рекреаційної сфери. Це може включати підтримку малого бізнесу, який займається організацією турів, здачею в оренду обладнання для активного відпочинку (велосипеди, катамарани, спорядження для пішохідних маршрутів) або місцевими виробниками, що можуть пропонувати туристам сувеніри та продукти місцевого виробництва. Створення умов для розвитку місцевого бізнесу не тільки стимулює економіку громади, але й підвищує рівень зайнятості серед місцевих мешканців. Для залучення більшої кількості туристів варто налагоджувати співпрацю з сусідніми громадами та іншими регіонами, що дозволить створити більш комплексні туристичні маршрути. Це може включати спільне просування туристичних продуктів, організацію транскордонних культурних або спортивних заходів, що об'єднують кілька регіонів, а також спільне використання туристичної інфраструктури. Для розвитку рекреаційної сфери важливо залучати інвестиції, як місцеві, так і зовнішні. Можливість фінансування інфраструктурних проєктів, таких як будівництво готелів, доріг або туристичних центрів, може значно підвищити привабливість громади для туристів. Для цього варто розробити інвестиційні пропозиції та проводити активну роботу з потенційними інвесторами.

Старосамбірська громада має досить значний потенціал для розвитку сільського туризму, який став би привабливим для тих, хто шукає відпочинок в сільській місцевості, ближче до природи. Це може включати організацію агротуристичних маршрутів, розміщення у садибах, участь у сільських святкуваннях та ремеслах. Сільський туризм не тільки дозволяє туристам отримувати нові враження, але й підтримує місцевих жителів та розвиває економіку громади.

Покращення використання рекреаційних ресурсів Старосамбірської громади потребує інтеграції екологічних, соціальних та економічних аспектів, ефективного управління ресурсами, розвитку інфраструктури та активного залучення місцевої громади до процесу сталого туризму. Залучення інвестицій, розробка нових туристичних продуктів та активна співпраця з іншими регіонами допоможуть громадам не тільки зберегти природні багатства, але й зробити їх джерелом сталого розвитку та добробуту.

Для покращення можливостей використання історико-культурних ресурсів на території Старосамбірської громади ми провели SWOT-аналіз, який включає сильні слабкі сторони, можливості та загрози (табл. 5.1.).

Таблиця 5.1.

SWOT-аналіз можливостей використання рекреаційних ресурсів Старосамбірської громади.

<i>Сильні сторони</i>	<i>Слабкі сторони</i>
<ul style="list-style-type: none"> природні ресурси: багаті рекреаційні ресурси, включно з лісами, горами, річками (р. Дністер), що сприяють розвитку туризму та екотуризму. культурно-історична спадщина: пам'ятки архітектури, зокрема церкви, монастир у Лаврові, та історичні маршрути, такі як, наприклад "Шляхами князя Лева". географічне положення: близькість до кордону з Польщею створює можливості для транскордонного співробітництва та туризму. 	<ul style="list-style-type: none"> недостатній розвиток інфраструктури: поганий стан доріг, недостатня кількість сучасних готелів і ресторанів, слабка туристична інфраструктура. обмежене фінансування: недостатні ресурси для підтримки та реставрації історичних пам'яток і розвитку туризму. відтік населення: молодь виїжджає через низький рівень зайнятості та обмежені можливості економічного розвитку. незадовільна промоція: слабка маркетингова стратегія, недостатня присутність громади в онлайн-просторі для залучення туристів.
<i>Можливості</i>	<i>Загрози</i>
<ul style="list-style-type: none"> залучення інвестицій: розвиток інфраструктури через гранти ЄС та співпрацю з міжнародними партнерами. екотуризм: створення нових екостежок та еколого-туристичних програм для популяризації природних ресурсів. розвиток бренду громади: просування громади як туристичного центру, організація фестивалів, ярмарків, спортивних подій. транскордонне співробітництво: розвиток туристичних маршрутів через Польщу, збільшення туристичного потоку з ЄС. 	<ul style="list-style-type: none"> екологічні проблеми: неконтрольоване використання природних ресурсів може призвести до їх виснаження. демографічні виклики: старіння населення та зменшення кількості працездатного населення впливають на економічний розвиток. нестабільна економічна ситуація: обмеження фінансових ресурсів на національному рівні може знижувати темпи розвитку громади.

Проведений аналіз дає змогу зробити висновок про те, що територія Старосамбірської громади володіє значним потенціалом щодо використання рекреаційних ресурсів, і у майбутньому, за умови правильної організації, зможе на цій базі розвивати різні види рекреації і туризму.

ВИСНОВКИ

Теоретичною основою бакалаврської роботи є географічний аналіз, спрямований на дослідження просторового розміщення природних і історико-культурних рекреаційних ресурсів. Одним із важливих напрямів використання такого аналізу є його застосування для покращення функціонування рекреаційного господарства громади. Методика оцінки природних та історико-культурних ресурсів має на меті систематизувати інформацію про ці ресурси, визначити їх цінність та роль в економічному розвитку громади, а також розробити рекомендації задля їхнього ефективного використання та збереження.

Старосамбірська територіальна громада є досить цікавим регіоном, де поєднуються багаті природні умови та значний історико-культурний потенціал. Природні умови, зокрема дуже вигідне географічне положення, доступний рельєф, сприятливі кліматичні умови, водні ресурси та біорізноманіття, створюють сприятливі передумови для розвитку різних форм рекреації та туризму. Водночас суспільно-географічні фактори, такі як економіко-географічне положення, транспортна доступність, демографічні показники та історико-культурна спадщина, суттєво впливають на розміщення і використання цих ресурсів.

Потенціал туристичної привабливості Старосамбірської громади базується передусім на різноманітності природних рекреаційних ресурсів та багатстві збережених історико-культурних пам'яток, які відображають багатогранну культурну спадщину регіону. Необхідно зберігати та ефективно використовувати природні ресурси, забезпечуючи їхню стійкість та екологічну безпеку, щоб забезпечити максимальну природну привабливість та комфорт для відвідувачів. На території громади є декілька об'єктів ПЗФ (НПП “Королівські Бескиди” та РЛП “Верхньодністровські Бескиди”), низка гідрологічних та ботанічних пам'яток природи.

Дослідження історико-культурних рекреаційних ресурсів Старосамбірської громади надали нам можливість зрозуміти важливість цих ресурсів для розвитку туризму та збереження спадщини регіону. Найбільш

цінними на території громади є комплекс Лаврівського монастиря, низка дерев'яних храмів, пам'яток архітектури та містобудування.

Історичні та культурні об'єкти Старосамбірської громади варто реставрувати та просувати, розробляючи цікаві маршрути та програми для туристів, що сприятимуть збільшенню кількості відвідувачів та підвищенню їхнього інтересу. Важливо підтримувати співпрацю між громадою, владою та місцевими підприємствами для спільного розвитку туризму та створення сприятливих умов для економічного зростання.

Загалом, природні та історико-культурні рекреаційні ресурси Старосамбірської громади є важливими активами для розвитку туризму та стимулювання економічного зростання громади. Їх збереження та ефективне використання вимагають уваги та підтримки з боку всіх зацікавлених сторін, але потенціал для розвитку є великим і може принести значні користі як місцевому населенню, так і туристам.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Археологічні пам'ятки Прикарпаття і Волині ранньослов'янського і давньоруського періодів / О.П. Черниш. АН УРСР, Ін-т суспільних наук. К.: Наукова думка, 1982. 267 с.
2. Безручко Л.С. Методика оцінки туристичних історико-культурних ресурсів (на прикладі Турківського р-ну Львівської обл.): навчально-методичний посібник / за ред. Р.Я. Береста. Львів, 2013. 160 с.
3. Бейдик О.О. Рекреаційно-туристські ресурси України: методологія та методика аналізу, термінологія, районування: монографія. К. ВП "Київ, ун-т", 2001. 298 с.
4. Войтків П.С., Позняк С.П. Буроземі пралісів Українських Карпат. Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2009. 244 с.
5. Горбик В.О., Денисенко Г.Г. Звід пам'яток історії та культури України у дослідженні і охороні культурної спадщини: досвід, проблеми, перспективи. Ін-т історії України НАН України. Київ, 2012. 192 с.
6. Історико-культурні та краєзнавчі нариси. Львівщина / упоряд. Ю. Бірюльов. Львів : Центр Європи. 1998. 392 с.
7. Данилюк А.Г. Народна архітектура Бойківщини. Житлове будівництво. Львів: Українські технології, 2004. 168 с.
8. Жук П.В. Рекреаційний потенціал Українських Карпат // Українські Карпати: проблеми і перспективи. Мат. міжнар. наук.-практ. конф., Львів, 1993. С. 111–112.
9. Йосифінська і Францисканська метрики, перші поземельні кадастри Галичини. Показчик населених пунктів / ред. П. Захарщина. К.: Наукова думка, 1965. 456 с.
10. Костел св. Архангела Михаїла (с.м.т. Стара Сіль, Львівська обл.) <https://drymba.com/> (дата звернення: 15.05.2025).
11. Клапчук О.О. Туристично-рекреаційні ресурси львівської області: монографія. Львів; Івано-Франківск: Фоліант, 2012. 192 с.

12. Кравчук Я.С. Геоморфологія Скибових Карпат. Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2005. 232 с.
13. Кузик С., Литвин Д. Історико-культурні ресурси українсько-польського прикордоння та особливості їх використання для туристичних цілей. Ювілейний збірник НАН України ім. І. Крип'якевича. 2012. №21. С. 475-482.
14. Лаврівський монастир <https://castles.com.ua/lavrow.html> (дата звернення: 25.05.2025).
15. Лаврівський монастир св. Онуфрія <https://www.karpaty.info/ua/uk/lv/sm/lavriv/sights/monastyr/> (дата звернення: 17.05.2025).
16. Михайлівський костел <https://uk.wikipedia.org/wiki/> (дата звернення: 19.05.2025).
17. Мінеральні води та курорти Львівщини / за ред. Матолича Б.М. Львів: Вид-во “Палітра друку”, 2003. 96 с.
18. Пам’ятки культурної спадщини Старосамбірського району <https://stsrda.gov.ua/36137-pamiatky-kulturnoi-spadshchyny-starosambirskoho-raionu.html> (дата звернення: 02.06.2025).
19. Петранівський В.Л., Рутинський М.Й. Туристичне краєзнавство: навч. посіб. / за ред. Ф.Д. Заставного. К.: Знання, 2006. 575 с.
20. Природні ресурси і рекреаційні комплекси світу: навч. посіб. / В.Р. Монастирський // ННВК “АТБ”. Львів, 2022. 200 с.
21. Рекреаційна географія: навч. посіб. / М.М. Покоłodна. Х.: ХНАМГ, 2012. 275 с.
22. Синагога та єврейське кладовище у Старому Самборі потребують реставрації. <http://www.jewishheritage.org.ua/> (дата звернення: 15.05.2025).
23. Старосамбірська міська рада <http://sts-mrada.gov.ua/> (дата звернення: 14.05.2025).
24. Старосамбірщина: історія і культура: моногр. / М. Кріль. Л.: Піраміда, 2009. 598 с.

25. Теліш П. С. Історико-географічні особливості розвитку та топоніміка сільських поселень у Верхньодністровських Бескидах // Вісник Львівського університету. Сер. географ. Вип. 38. Львів, 2010. С. 332–340.
26. Теліш П.С. Значення регіональних ландшафтних парків Бескидів у збереженні етнокультурної та історичної спадщини бойків // Роль природоохоронних установ у збереженні біорозмаїття, етнокультурної спадщини та збалансованому розвитку територій. Мат. міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої 10-річчю НПП “Гуцульщина”, (18-19 травня 2012 р.). Косів: ПП “Павлюк М.Д.”, 2012. С. 309–312.
27. Теліш П. С., Рожко І. М. Використання ландшафтів Верхньодністровських Бескидів для організації рекреаційної діяльності // Вісник Львівського університету. Сер. географ. Вип. 36. Львів, 2009. С. 301–308.
28. Тирик Я. Руський путь – прадавній шлях через Карпати. Львів: Простір М, 2003. 146 с.
29. Церква в селі Соснівка <http://decerkva.org.ua/sosnivka.html> (дата звернення: 15.05.2025).
30. Церква святого Миколая <https://map.ugcc.ua/> (дата звернення: 20.05.2025).
31. Мацюк О. Замки і фортеці Західної України. Львів: Центр Європи, 2005. 192 с.
32. Пшик В.П. Укріплені міста, замки, оборонні двори та інкастельовані сакральні споруди Львівщини XIII-XVIII століть. Львів: Гердан Графіка, 2008. 240 с.
33. Рожко М.Ф. Карпатські шляхи та їх оборона // Український історичний журнал. 1990. № 10. С. 86–97.
34. Слободян В. Шедеври української сакральної дерев'яної архітектури // Вісник інституту Укрзахідпроектреставрація. 1996. Т. 4. С. 52–59.
35. Вишневська Г.Г., Крупа І. П. Пам'ятки історико-культурної спадщини Львівщини як чинник розвитку туризму в регіоні (на прикладі віртуальних турів) // Культурологічна думка. 2019. № 15. С. 152-160.
36. Orłowicz M. Przewodnik po Galicji. Lwów, 1914. 267 s.